

Орсат Лигорио

ИСТОРИЈА ТОНИЧКОГ ВОКАЛИЗМА У ВЛАШКОМ ВЕРНАКУЛАРУ БОРА И МАЈДАНПЕКА*

Рад је посвећен влашком говору Бора и Мајданпека. Бави се историјском фонетиком наглашених вокала. Први је од три рада на ову тему; друга два баве се историјском фонетиком ненаглашених вокала и консонаната.

Кључне ријечи: латински, влашки, етимологија, историјска фонетика, вокализам.

The paper focuses on the Wallachian dialect of Bor and Majdanpek. It outlines the development of stressed vowels. This is the first of three papers on the subject; the other two will outline the development of unstressed vowels and consonants.

Key words: Latin, Wallachian, etymology, historical phonetics, vowels.

1. Увод. Према попису из 2022. године, у Борском округу (Бор, Неготин, Кладово, Мајданпек) станује око десет хиљада људи који влашки наводе као свој матерњи језик.¹ Језику ове националне мањине посвећен је током протеклих десет година већи број радова. Од тога, највећи број чине наслови који су завичајне садржине: пјесме, приповјетке, преводи, успомене, бајалице итд.² Објављена је к тому кратка граматика као и неколико рјечника; подробније в. НУЋАНУ – СОРЕСКУ–МАРИНКОВИЋ 2023: 72–73. Но, изостао је наслов који би се позабавио питањем историјског развојка влашког језика.

Грађа за овај рад, срачунат на то да поменути недостатак отклони, скупљена је још 2014. Те године ја сам се запослио на Одељењу за класичне науке Филозофског факултета у Београду гдје су онда студирала два Боранца. Један од њих, Н. Г. (рођ. 1993), говорио је влашки као матерњи. Сазнавши за то, ја сам се заинтересовао (исте године одбранио сам докторат на тему из балканског латинитета) те сам почео да испитујем Н. Г. и сакупљам грађу.

За биљежење грађе служио сам се сљедећим писмом: ⟨a, ā, b, c, ć, d, đ, z, e, f, g, i, ĭ, k, l, l̄, m, n, ŋ, o, p, r, s, š, ś, t, u, v, z, ž, ź⟩. Од тога, ⟨ā, z, ĭ, l̄, ŋ, ś, ź⟩ су [ə, dʒ, ш, ʎ, ɲ, ɛ, ʒ]. Испред вокала, ⟨u⟩ и ⟨o⟩ су [w]. Остала писмена читају се као у српскохрватском. Писмо којим сам се служио случајно је веома слично латиничкој верзији „влашког писма” које је 2012. усвојио Национални савет Влаха. Разлика је тек неколико; ондашње ⟨dz, ĭ, l̄, ŋj⟩ је овдашње ⟨z, ĭ, l̄, ŋ⟩.

* Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Београду – Филозофском факултету (број уговора 451–03–66/2024-03/200163).

¹ В. <<https://data.stat.gov.rs/Home/Result/3104020302?languageCode=sr-Cyrl>>, приступ. 15. априла 2024.

² В. списак на <<http://nacionalnisavetvlaha.rs/одлука-о-утврђивању-стандарда-влашко/>>, приступ. 15. априла 2024.

Прелиминарни опис Н. Г.-овог говора саопштио сам колегама са Одељења за класичне науке 17. јануара 2015. Од октобра 2015. до фебруара 2016. скупио сам 896 одредница које су забиљежене у свим расположивим облицима. (За глаголе до њих 40-ак.) На темељу скупљене грађе, Н. Г. и ја током 2016. скупа смо саставили дескриптивну граматику влашког са рјечником од свеукупно 17 ауторских табака или пола милиона знакова. Изузев краћег извода који је постављен на интернет, излагања на једном скупу у Солуну и грађе која се у овом раду налази, наш труд остао је у рукопису.

2. ИСТОРИЈА ТОНИЧКОГ ВОКАЛИЗМА

Влашки има седам вокала: *a, e, i, o, u, ă, ĩ*. Од тога, ниско је *a*, средње *e, ă, o*, високо *i, ĩ, u*; предње је *e, i*, средишње *a, ă*, стражње *o, ĩ, u*. Сваки од влашких вокала може стајати и у наглашеном и у ненаглашеном слогу; уп. 1. *a* у влаш. *kásă* ‘кућа’ и *zăua* ‘по дану’, 2. *e* у влаш. *dirépt* ‘прав’ и *đinče* ‘зуб’, 3. *i* у влаш. *înimă* ‘срце’ и *oămiņi* ‘људи’, 4. *o* у влаш. *mórt* ‘мртав’ и *ocăt* ‘сирће’, 5. *u* у влаш. *untură* ‘маст’ и *kódru* ‘кришка’, 6. *ă* нпр. у влаш. *ăripă* ‘крило’ и *bărbă* ‘брада’, и 7. *ĩ* нпр. у влаш. *mĩnă* ‘рука’ и *ĩnsép* ‘почињати’. Но, *e* за разлику од осталих вокала не може стајати на почетку ријечи; ондје мјесто *e*- увијек стоји *je*-.

Неколики су минимални парови: 1. предњег *i* и *e* нпр. pl. *álbi* ‘бијели’ и pl. *álbe* ‘бијеле’; 2. средишњег *a* и *ă* нпр. *pár* ‘колац; чаша’ и *păr* ‘длака; крушка’; 3. стражњег *o* и *u* нпр. *korkán* ‘гавран’ и *kúrkan* ‘ћуран’; 4. стражњег *ĩ* и *u* нпр. *línă* ‘вуна’ и *lúnă* ‘мјесец’; 5. средњег *e* и *o* нпр. rom. *komšije* ‘комшија’ и voc. *komšijo* ‘комшијо’; 6. средњег *ă* и *o* нпр. rom. *ćéjkă* ‘тетка’ и voc. *ćéjko* ‘тетко’; 7. средњег *ă* и *e* нпр. *kăpră* ‘козе’ и pl. *kăpre* ‘козе’; 8. високог *i* и *ĩ* нпр. *fîră* ‘без’ и pl. *fîră* ‘стабљике’; 9. високог *u* и *i* нпр. *kódru* ‘кришка’ и pl. *kódri* ‘кришке’; 10. полугласничког *ă* и *ĩ* нпр. *rău* ‘лош’ и *riũ* ‘ријека’ или lsg. *zăk* ‘болујем’ и lsg. *zăk* ‘кажем’.

Осим тога, у влашком постоје меки вокали (*ie, ji*) те дифтонзи и спојеви налик дифтонзима (*je ja, oa, au, uo*); уп. 1. *je* у влаш. *vulpje* ‘лисица’, *ji* у влаш. df.sg. *vjermjiji* ‘црв’ и 2. *je* у влаш. *pjépt* ‘прса’, *ja* у влаш. *pjătră* ‘камен; град’, *oa* у влаш. *noăpce* ‘ноћ’, *au* у влаш. *ăur* ‘злато’ и *uo* у влаш. *uóm* ‘човјек’. Меки вокали могу се схватити и као двочлани сегменти типа *j+V*. Оне меке вокале вокале и *j*-дифтонге који јотују претходне консонанте пишем и као *jV*.

У наставку рада покушаћемо одредити који влашки вокали потичу од којих латинских вокала крећући од шесточланог, тзв. асиметричног или „предрумунског”, система вуларнолатинских вокала: 1. лат. \tilde{a} = ром. **a*, 2. лат. *e* = ром. **e*, 3. лат. \tilde{e} / i = ром. **e*, 4. лат. \tilde{i} = ром. **i*, 5. лат. \tilde{o} = ром. **o*, 6. лат. \tilde{u} = ром. **u*,³ в. нпр. Скок 1940: 180–81 и Ротне 1957: 7. Осим тога, обрадићемо и латинске дифтонге: 7. лат. *ae* = секундарно ром. **e* и 8. лат. *au*.

2.1. Лат. \tilde{a} (= ром. и предрум. **a*)

2.1.1. Лат. \tilde{a} / \tilde{a} > влаш. *a* = рум. *a*, арум. *a*, мрум. *a*; Ротне 1967: 10.

Лат. *acus* ‘игла’ > влаш. *ăk f.* ‘игла’, pl. *ăs*, df.sg. *ăku*, df.pl. *ăsi / ăsiļi*; уп. рум. *ăc*, арум. *ăc*, мрум. *ăc*. REW 130; DER 30; DAR 51; DMR 7.

³ За разлику од седмочланог, тзв. симетричног или „општероманског”, система вуларнолатинских вокала, у ком је лат. *o* = ром. **o*, лат. \tilde{o} и \tilde{u} = ром. **o*, а лат. \tilde{u} = ром. **u*.

Лат. *CÁRNEM* ‘месо’ > влаш. *kárŋe* f.sg.tn. ‘месо’, df.sg. *kárŋa*; уп. рум. *cárne*, арум. *cárne*, мрум. *cárni*. REW 1706; DER 1484; DAR 248; DMR 61.

Лат. *FRÁTER*⁴ ‘брат’ > влаш. *fráće* m. ‘брат’, pl. *frác*, df.sg. *fráciŋi*, df.pl. *frácá*; уп. рум. *fráte*, арум. *fráte*, мрум. *fráti*. REW 3485; DER 3477; DAR 468; DMR 129.

2.1.2. Али, влаш. *ǎ* у:

Лат. *ÁLAPAM* ‘ћушка’ > влаш. *ǎripǎ* f. ‘крило’, pl. *ǎripj*, df.sg. *ǎripa*, df.pl. *ǎripili*; уп. рум. *áripǎ*, арум. *áripǎ*. REW 310; DER 409; DAR 141.

Лат. *MÁGIS* ‘више’ > **más*⁵ > влаш. *máj* adv. ‘више’; уп. рум. *mái*, арум. *má*, мрум. *máj*. REW 5228; DER 5006; DAR 649; DMR 179; SIR 314.

Лат. *LÁCRIMAM* ‘суза’ > влаш. *lǎkirmǎ* f. ‘суза’, pl. *lǎkirmje*, df.sg. *lǎkirma*, df.pl. *lǎkirmiŋi*; уп. рум. *lácrimǎ*, арум. *lácrimǎ*, мрум. *lácrimǎ*. REW 4824; DER 4673; DAR 613; DMR 163.

2.1.3. Испред *NA, NU*, лат. *A / Ā* > влаш. *ǎ* = рум. *â*, арум. *î*, мрум. *o*; ROTHE 1957: 12.

Лат. *LĀNAM* ‘вуна’ > влаш. *lǎnǎ* f.sg.tn. ‘вуна’, df.sg. *lǎna*; уп. рум. *lǎnǎ*, арум. *lǎnǎ*, мрум. *lǎnǎ*. REW 4875; DER 4839; DAR 636; DMR 173; SIR 313.

Лат. *MĀNUM* ‘рука’ > влаш. *mǎnǎ* f. ‘рука’, pl. *mǎŋ*, df.sg. *mǎna*, df.pl. *mǎniŋi*; уп. рум. *mǎnǎ*, арум. *mǎnǎ*, мрум. *mǎnǎ*. REW 5339; DER 5285; DAR 694; DMR 194.

Лат. *ROMĀNUM* ‘Римљанин’ > влаш. *Rumǎn* m. ‘Влах; Румун’, pl. *Rumǎŋ*, df.sg. *Rumǎnu*, df.pl. *Rumǎŋi*; уп. рум. *rumǎn*, арум. *Armin*. REW 7371; DER 7248; DAR 146.

2.1.4. Испред *NE* и *NĪ*,⁶ лат. *A / Ā* > влаш. *ǎ* = рум. *âi*, арум. *î*, мрум. *o*; ROTHE 1957: 18.

Лат. *CĀNEM* ‘пӑс’ > влаш. *kǎŋe* m. ‘пӑс’, pl. *kǎŋ*, df.sg. *kǎŋiŋi*, df.pl. *kǎŋi*; уп. рум. *câine*, арум. *cîne*, мрум. *cǎini*. REW 1592; DER 1901; DAR 287; DMR 75.

Лат. *MĀNE* ‘ујутро’ > влаш. *mǎŋe* adv. ‘сутра’; уп. рум. *mâine*, арум. *mîne*, мрум. *mǎini*. REW 5294; DER 5274; DAR 696; DMR 194.

Лат. *PĀNEM* ‘хљеб’ > влаш. *pǎŋe* f. ‘хљеб’, pl. *pǎŋ*, df.sg. *pǎŋa*, df.pl. *pǎŋiŋi*; уп. рум. *pâine*, арум. *pîne*. REW 6198; DER 6371; DAR 857.

2.1.5. Испред *NC* и *MC*, лат. *A / Ā* > влаш. *ǎ* = рум. *â*, арум. *î*, мрум. *o*; ROTHE 1957: 12.

Лат. *CĀMPUM* ‘поље’ > влаш. *kǎmp* m. ‘поље’, m.pl. *kǎmpj* / f.pl. *kǎmpurj*, df.sg. *kǎmpu*, df.pl. *kǎmpi*; уп. рум. *câmp*, арум. *cîmpu*, мрум. *cǎmp*. REW 1563; DER 1914; DAR 286; DMR 77.

Лат. *PRĀNDIUM* ‘ручак’ > влаш. *prǎnǝ* m.sg.tn. ‘ручак’, df.sg. *prǎnzu*; уп. рум. *prânz*, арум. *prîndzu*. REW 6730; DER 6845; DAR 882.

Лат. *SĀNGUINEM* ‘крв’ > *SĀNGUEM*⁷ > влаш. *sǎnǝe* m.sg.tn. ‘крв’, df.sg. *sǎnǝiŋi*; уп. рум. *sânge*, арум. *sîndze*, мрум. *sǎnzi*. REW 7575; DER 7826; DAR 955; DMR 270.

⁴ Лат. *FRÁTER*, не *FRÁTREM*; уп. порт. *frade* ‘фратар’, ит. *frate* ‘брат’.

⁵ Уп. ит. *mai* ‘увијек; никад’, шп. *mas* ‘више’.

⁶ Уп. у тач. 2.1.3 *MĀNUM* > рум. *mǎnǎ*, али pl. *MĀN-Ī* > рум. *mǎni*, са *Ā* > *âi* испред *NĪ*, као у овој тачки.

⁷ Уп. ит. *sanguē*, порт. *sanguē*, оба ‘крв’.

2.1.6. Испред *n*, почетно лат. *a* > влаш. *i* = рум. *i*, арум. *i*, мрум. *i*; ROTHE 1957: 18.

Лат. *ÁNIMAM* ‘душа’ > влаш. *ínimă* f. ‘срце’, pl. *ínimj*, df.sg. *ínima*, df.pl. *ínimilji*; уп. рум. *ínimă*, арум. *ínimă*, мрум. *íňătă*. REW 475; DER 4424; DAR 576; DMR 156.

2.1.7. Иза *cl*, *gl*, лат. *a / ā* > влаш. *ja* = рум. *ea*, арум. *ea*; ROTHE 1957: 17.

Лат. 3sg. *CLĀMAT*, 3pl. *CLĀMANT* ‘викати; звати’ > влаш. 3sg. *kjámă* ‘звати’, 3pl. *kjámă*; уп. рум. 3sg. *cheámă*, 3pl. *cheámă*. REW 1961; DER 1708.

Лат. *GLÁCIEM* ‘лед’ > влаш. *gjácă* f.sg.tn. ‘лед’, df.sg. *gjáca*; уп. рум. *gheáță*, арум. *g'leáță*. REW 3771; DER 3693; DAR 496.

2.1.8. Пред слогом са *e*, *i*, мјесто *ja* из тач. 2.1.7 стоји влаш. *e / je* = рум. *e*.

Лат. subj.3sg. *CLĀMET*, 3pl. *CLĀMENT* ‘викати; звати’ > влаш. 3sg. *kjémje* ‘звати’, 3pl. *kjémje*; уп. рум. 3sg. *chème*, 3pl. *chème*. REW 1961; DER 1708.

Лат. *CLĀVEM* ‘кључ’ > влаш. *kéje* f. ‘кључ’, pl. *kéj*, df.sg. *kéja*, df.pl. *kéjli*; уп. рум. *chéie*. REW 1981; DER 1697.

2.2. Лат. *e* (= ром. и предрум. **e*)

2.2.1. Лат. *e* > влаш. *je / je⁸* = рум. *ie*, арум. *ie / ⁱe*, мрум. *je / ⁱe⁹*; Rothe 1957: 9.

Лат. *AGNĒLLUM* ‘јагње’ > влаш. *mñél* m. ‘јагње’, pl. *mñij*, df.sg. *mñelu*, df.pl. *mñii*;¹⁰ уп. рум. *miél*, арум. *ñél*, мрум. *ñél*. REW 284; DER 5260; DAR 795; DMR 208.

Лат. *FĒRRUM* ‘гвожђе’ > влаш. *fjér* m.sg. ‘гвожђе’, f.pl. *fjără*,¹¹ df.sg. *fjéru*, df.pl. *fjărălji*; уп. рум. *fiér*, мрум. *jér*. REW 3262; DER 3352; DAR 554; DMR 154.

Лат. *LÉPOREM* ‘зец’ > влаш. *jépur* m. ‘зец’, pl. *jépurj*, df.sg. *jépuru*, df.pl. *jépurj*; уп. рум. *iépure*, арум. *l'épure*, мрум. *l'épuri*. REW 4991; DER 4285; DAR 647; DMR 176.

Лат. *PĒCTUS* ‘прса’ > влаш. *pjépt* m.sg.tn. ‘прса’, df.sg. *pjéptu*; уп. рум. *piépt*, мрум. *chiépt*. REW 6335; DER 6358; DAR 598; DMR 68.

2.2.2. Иза *s* и *g*, мјесто *je / jeⁱ* из тач. 2.2.1 стоји влаш. *e* = рум. *e*, арум. *e*, мрум. *e*.

Лат. *CĒRVUM* ‘јелен’ > влаш. *šérb* m. ‘јелен’, pl. *šérbj*, df.sg. *šérbu*, df.pl. *šérbj*; уп. рум. *cérb*, арум. *țérbu*, мрум. *tsérb*. REW 1850; DER 1661; DAR 1069; DMR 308.

Лат. *GĒLŪ* ‘лед’ > влаш. *zér* m.sg. ‘мраз’, f.pl. *zérurj*, df.sg. *zéru*, df.pl. *zérurli*; уп. рум. *gér*, арум. *dzér*. REW 3718; DER 3658; DAR 433.

2.2.3. Иза *z*, мјесто *je / jeⁱ* из тач. 2.2.1 стоји влаш. *ă* = рум. *e*, арум. *ă*.

Лат. *DOM(I)NE-DEU(S)* ‘Господине Боже’ > влаш. *Dumnezău* m. sg.tn. ‘Господин, Бог’; уп. рум. *dumnezéu*, арум. *dumnidză(u)*. REW 2741, 2610; DER 3113; DAR 420.

⁸ Влаш. *nⁱ* > *η*.

⁹ В. и Лигорио 2018: 45.

¹⁰ Влаш. *mñél*, али pl. > *mñij* са *je* > *ji* испред *j*; уп. рум. pl. *miéi*.

¹¹ Влаш. *fjér*, али pl. *fjără* < *FĒRRA* са *ja* према тач. 2.2.5.

2.2.4. На почетку ријечи, лат. *e* > влаш. *je* = рум. *ie*, арум. *ĭe*, мрум. *je*.

Лат. *HĒRI* ‘јуче’ > влаш. *jérj* adv. ‘јуче’; уп. рум. *iéri*, арум. *ĭerĭ*, мрум. *ĭerĭ*.
REW 4115a; DER 4289; DAR 572; DMR 155.

2.2.5. Пред слогом са *ă, a*, лат. *e* > влаш. *ja* = рум. *ia* / *ea*, арум. *ea*, мрум. *ja*;
ROTHE 1957: 15.

Лат. *PĒTRAM* ‘камен’ > влаш. *pjătră* f. ‘камен; грăд’, m.pl. *pjĕtri*, df.sg. *pjătra*, df.pl. *pjĕtri*;¹² уп. рум. *piătră*, арум. *keătră*, мрум. *chiătră*. REW 6445; DER 6341; DAR 596; DMR 68.

Лат. *FENĒSTRAM* ‘прозор’ > влаш. *ferjăstă* f. ‘прозор’, pl. *ferjĕšč*, df.sg. *ferjăsta*, df.pl. *ferjĕščĭli*;¹³ уп. рум. *fereăstră*, арум. *fireăst(r)ă*. REW 3242; DER 3322; DAR 459.

2.2.6. Пред слогом са *ă, a*, почетно лат. *e* > влаш. *ja* = рум. *ia*, арум. *ĭa*, мрум. *ja*.

Лат. *ĒQUAM* ‘кобила’ > влаш. *jăpă* f. ‘кобила’, pl. *jăpje*,¹⁴ df.sg. *jăpa*, df.pl. *jăpĭli*;
уп. рум. *iăpă*, арум. *ĭăpă*, мрум. *ĭăpă*. REW 2883; DER 4238; DAR 569; DMR 152.

Лат. *HĒRBAM* ‘трава’ > влаш. *jărbă* f. ‘трава’, pl. *jĕrburj*,¹⁵ df.sg. *jărba*, df.pl. *jĕrburĭli*;
уп. рум. *iărbă*, арум. *ĭărbă*, мрум. *ĭărbă*. REW 4109; DER 4241; DAR 569; DMR 152.

2.2.7. Пред слогом са *e*, лат. *e* > влаш. *je* = рум. *ie*, арум. *ĭea* / ⁱ*ea*, мрум. *ja* / ⁱ*a*;
ROTHE 1957: 15.

Лат. *MĒL* ‘мед’ > **mĕlem*¹⁶ > влаш. *mjĕre* f.sg.tn. ‘мед’, df.sg. *mjĕrja*; уп. рум. *miĕre*,
арум. *ĭeăre*, мрум. *nări*. REW 5469; DER 5262; DAR 794; DMR 210.

Лат. *PĒLLEM* ‘кожа’ > влаш. *pjĕle* f.sg.tn. ‘кожа’, df.sg. *pjĕla*; уп. рум. *piĕle*,
арум. *keăle*, мрум. *chĭăli*. REW 6377; DER 6358; DAR 597; DMR 68.

Лат. *VĒRMEM* ‘црв’ > влаш. *vjĕrmje* m. ‘црв’, pl. *vjĕrmj*, df.sg. *vjĕrmjĭli*, df.pl. *vjĕrmi*;
уп. рум. *viĕrme*. REW 9231; DER 9243.

Лат. *VĒSPAM* ‘оца’ > **vĕspem*¹⁷ > влаш. *vjĕspje* f. ‘оца’, pl. *vjĕspj*; уп. рум. *viĕspe*,
арум. *ĭeăspe*, мрум. *ghĭăspi*. REW 9272; DER 9246; DAR 522; DMR 137.

2.2.8. Иза *z*, мјесто *je* из тач. 2.2.7 стоји влаш. *e* = рум. *e*, арум. *a*, мрум. *a*.

Лат. *DĒCEM* ‘десет’ > влаш. *zĕše* num. ‘десет’; уп. рум. *zece*, арум. *dzăte*, мрум. *zătsi*.
REW 2497; DER 9477; DAR 431; DMR 336.

2.2.9. Иза *š*, мјесто *je* из тач. 2.2.7 стоји влаш. *ă* = рум. *a*.

Лат. 3sg. *SĒDET* ‘сједјети’ > влаш. 3sg. *šăđe* ‘сједјети’, 1sg. *šăd*, 1pl. *šăđem*;
уп. рум. 3sg. *șade*. REW 7780; DER 7663.

2.2.10. Испред *n*, лат. *e* > влаш. *i* = рум. *i*, арум. *i*, мрум. *i*: ROTHE 1957: 13.

Лат. *GĒNERUM* ‘зет’ > **gĕnĕrem*¹⁸ > влаш. *zĭnerje* m. ‘зет’, pl. *zĭnerj*, df.sg. *zĭnerĭli*,
df.pl. *zĭneri*; уп. рум. *gĭnere*, арум. *dzĭnire*, мрум. *zĭniri*. REW 3730; DER 3766; DAR 434; DMR 338.

¹² Влаш. *pjătră*, али pl. *pjĕtri* < *PĒTRAE* са *je* према тач. 2.2.1.

¹³ Влаш. *ferjăstă*, али pl. *ferjĕšč* са *je* према тач. 2.2.1.

¹⁴ Влаш. pl. *jăpje* < *ĒQUAE* има *ja* аналогичном према sg. *jăpă*: уп. рум. *iĕpe*.

¹⁵ Влаш. *jărbă*, али pl. *jĕrburj* < **jĕrbj* (уп. арум. *ĭĕrgi*) < (H)*ĒRB-ĭ* са *je* према тач. 2.2.4.

¹⁶ Уп. ит. *miele* ‘мед’, сард. *mele* ‘мед’, шп. *miel* ‘мед’.

¹⁷ Регресивни дериват треће дефлекције од секундарног pl. *VĒSP-ĭ*.

¹⁸ Регресивни дериват треће дефлекције од pl. *GĒNERĭ*.

Лат. *VENIŌ* ‘долазити, доћи’ > **venō* > влаш. *vin* pr.1sg. ‘долазити, доћи’, 3sg. *viŋe*, 1pl. *viŋim* / *veŋim*; уп. рум. *vin*, арум. *vin*, мрум. *vin*. REW 9200; DER 9208; DAR 524; DMR 326.

2.2.11. Између *s* и *n*, мјесто *i* из тач. 2.2.9 стоји влаш. *ĩ* = рум. *i*, арум. *ĩ*, мрум. *o*.

Лат. *TENEŌ* ‘држати’ > **tēnō* > влаш. *cin* pr.1sg. ‘држати’, 3sg. *ciŋe*, 1pl. *ciŋem*; уп. рум. *țin*, арум. *țin*, мрум. *țin*. REW 8646; DER 8725; DAR 1074; DMR 310.

2.2.12. Између *D*, *L*, *T* и *NC* или *MC*, мјесто *i* из тач. 2.2.9 стоји *i*¹⁹ = рум. *i*, арум. *i*, мрум. *i*.

Лат. *DĒNTEM* ‘зуб’ > влаш. *đince* m. ‘зуб’, pl. *đinc*, df.sg. *đincili*, df.pl. *đincă*; уп. рум. *dinte*, арум. *dinte*, мрум. *dinti*. REW 2556; DER 2956; DAR 388.

Лат. *LĒNTEM* ‘сочиво’ > влаш. *lince* f.sg.tn. ‘сочиво’, df.sg. *linca*; уп. рум. *linte*, арум. *linte*, мрум. *linti*. REW 4979; DER 4851; DAR 631; DMR 171.

Лат. *TĒMPUS* ‘вријеме’ > влаш. *ćimp* m. ‘година’,²⁰ f.pl. *ćimpurj*, df.sg. *ćimpu*, df.pl. *ćimpurli*; уп. рум. *țimp*, мрум. *țimp*. REW 8634; DER 8709; DMR 294.

2.3. Лат. *Ē* / *Ī* (= ром. и предрум. **e*)

2.3.1. Лат. *Ē* / *Ī* > влаш. *je* / *je*²¹ = рум. *e*, арум. *e*, мрум. *e*; ROTHE 1957: 9.

Лат. *LĪGNUM* ‘дрво’ > влаш. *lėmn* m. ‘дрво’, f.pl. *lėmŋe*, df.sg. *lėmnu*, df.pl. *lėmŋili*; уп. рум. *lemn*, арум. *lemn*, мрум. *lemu*. REW 5034; DER 4781; DAR 625; DMR 169.

Лат. *NĪGRUM* ‘црн’ > влаш. *ŋėgru* m ‘црн’, f.sg. *ŋągră*, m.pl. *ŋėgri*, fpl. *ŋėgre* / *ŋągre*;²² уп. рум. *negru*, арум. *negru*, мрум. *negru*. REW 5917; DER 5661; DAR 748, DMR 205.

Лат. *TRĀNSMĪTTŌ* ‘преносити’ > **tramittō*²³ > влаш. pr.1sg. *trimjėt*, 3sg. *trimjėce*, 1pl. *trimjėcem*; уп. рум. *trimėt*, мрум. *trimėt*. REW 8841; DER 8906; DMR 300.

2.3.2. Иза *R*, мјесто *je* / *je* из тач. 2.3.1 стоји влаш. *e*.

Лат. *CRĒSCŌ* ‘расти’ > влаш. *krėsk* pr.1sg. ‘расти’, 3sg. *krėšće*, 1pl. *krėšćem*; уп. рум. *creșc*, арум. *creșc*, мрум. *crės*. REW 2317; DER 2562; DAR 310; DMR 80.

Лат. *DĪRĒCTUM* ‘прав’ > **dērēctum* > влаш. *đirėpt* m. ‘прав’, f. *đirjaptă*, m.pl. *đirėpc*, f.pl. *đirėpće* / *đirjaptće*;²⁴ уп. рум. *drept*, арум. *dreptu*, мрум. *dirėpt*. REW 2648; DER 3058; DAR 414; DMR 111.

Лат. *FRĪCŌ* ‘трти’ > влаш. *frėk* pr.1sg. ‘трти’, 3pl. *frjākă*, 1pl. *frėkăm*;²⁵ уп. рум. *frēc*, арум. *frēc*, мрум. *frēc*. REW 3501; DER 3480; DAR 468; DMR 129.

2.3.3. Иза *P*, *S*, *V*, а пред слогом са *O* или *U*, лат. *Ē* / *Ī* > влаш. *ă* = рум. *ă*, арум. *e*, мрум. *e*; ROTHE 1957: 18, 20.

¹⁹ Влаш. *ʃ* > *l*, *dʲ* > *đ*, *ʃ* > *ć*.

²⁰ Као термин у пољопривреди.

²¹ Влаш. *dʲ* > *đ*, *ʃ* > *l*, *nʲ* > *ŋ*, *ʃ* > *ć*.

²² Влаш. *ŋėgru*, али f.sg. *ŋągră*, f.pl. *ŋągre* са *ja* према тач. 2.3.7.

²³ Уп. ит. *trametto* ‘преносити’.

²⁴ Влаш. *đirėpt*, али f.sg. *đirjaptă*, f.pl. *đirjaptće* са *ja* према тач. 2.3.7.

²⁵ Влаш. *frėk*, али 3sg. *frjākă* са *ja* према тач. 2.3.7.

Лат. *SĒBUM* ‘лој’ > влаш. *său* m.sg.tn. ‘лој’, df.sg. *său*; уп. рум. *séu*, арум. *séu*, мрум. *séu*. REW 7762; DER 7713; DAR 939; DMR 263.

Лат. *PĪLUM* ‘длака’ > влаш. *păr* m.sg.tn. ‘коса’, df.sg. *păru*; уп. рум. *păr*, арум. *pér*, мрум. *pér*. REW 6508; DER 6107; DAR 837; DMR 219.

Лат. *PĪRUM* ‘крушка’ > влаш. *păr* m. ‘крушка’, pl. *pjêrj*, df.sg. *păru*, df.pl. *pjêri*;²⁶ уп. рум. *păr*, арум. *pér*, мрум. *pér*. REW 6525; DER 6106; DAR 837; DMR 219.

Лат. *SĪCCUM* ‘сув’ > влаш. *săk* m. ‘сув’, f.sg. *săkă*, m.pl. *săs*, f.pl. *săse*;²⁷ уп. рум. msg. *séc* арум. *séc*. REW 7897; DER 7652; DAR 937.

Лат. *VĒRUM* ‘истинит’ > влаш. *văr* m. ‘пођак’, pl. *vjêrj*, df.sg. *văru*, df.pl. *vjêri*;²⁸ уп. рум. *văr*, арум. *vér*.²⁹ REW 9262; DER 9164; DAR 1107.

2.3.4. Испред *н* и *нс*, лат. *ē* / *i* > влаш. *ʃi* = рум. *i*, арум. *i*, мрум. *i*; ROTHE 1957: 13.

Лат. *LĪNGUAM* ‘језик’ > влаш. *lîmbă* f.sg.tn. ‘језик’, df.sg. *lîmba*; уп. рум. *lîmbă*, арум. *lîmbă*, мрум. *lîmbă*. REW 5067; DER 4832; DAR 629; DMR 170.

Лат. *PLĒNUM* ‘пун’ > влаш. *pîin* m. ‘пун’, f. *pîină*, m.pl. *pîin*, f.pl. *pîine*; уп. рум. *plîn*, арум. *plîn*, мрум. *am-plîn*. REW 6596; DAR 865; DMR 13.

2.3.5. Између *с*, *g* или *v* и *н*, мјесто *ʃi* из тач. 2.3.4 стоји влаш. *i*.

Лат. *CĒNAM* ‘вечера’ > влаш. *şînă* f. ‘вечера’, pl. *şin*, df.sg. *şina*, df.pl. *şinîi*; уп. рум. *cină*, арум. *şină*, мрум. *tsină*. REW 1806; DER 1921; DAR 1071; DMR 309.

Лат. 1sg. *VĒNDŌ*, 3sg. *VĒNDIT* ‘продавати’ > влаш. 1sg. *vînd* ‘продавати’, 3sg. *vînde*; рум. 3sg. *vînde*, арум. 1sg. *vîndu*, мрум. 1sg. *vînd*. REW 9190; DER 9274; DAR 1110; DMR 327.

2.3.6. Иза *f* или испред *нс*, а пред слогом са *о* или *у*, мјесто *ʃi* из тач. 2.3.4 стоји *î* = рум. *â*.

Лат. *FĒNUM* ‘сијено’ > влаш. *şîn* m. ‘сијено’, f.pl. *şînurj*, df.sg. *şînu*, df.pl. *şînurîi*; уп. рум. *şân*. REW 3247; DER 3384.

Лат. *STRĪNGŌ* ‘стиснути’ > влаш. *strîng* pr.1sg. ‘стиснути’, 3sg. *strînze*, 1pl. *strînzém*; уп. рум. *strâng*, арум. *stringu*, мрум. *strîng*. REW 8315; DER 8271; DAR 982; DMR 278.

2.3.7. Пред слогом са *ă*, *a*, *e*, лат. *ē* / *i* > влаш. *ja* / *ʃa* = рум. *ea*, арум. *ea*, мрум. *ea*; ROTHE 1957: 15.

Лат. *CRĪSTAM* ‘кријеста’ > влаш. *krjăstă* f.sg.tn. ‘кријеста’, df.sg. *krjăsta*; уп. рум. *creastă*, арум. *creastă*, мрум. *creastă*. REW 2330; DER 2549; DAR 309; DMR 80.

2.3.8. Иза *с*, *g*, *s*, мјесто *ja* из тач. 2.3.7 стоји влаш. *a*.

Лат. *CĒRAM* ‘восак’ > влаш. *sără* f.sg.tn. ‘восак’, df.sg. *săra*; уп. рум. *ceară*, арум. *ţeară*. REW 1821; DER 1617; DAR 1068.

Лат. *SĒRAM* ‘касан’ > влаш. *sără* f.sg.tn. ‘вече’, df.sg. *săra*; уп. рум. *seară*, арум. *seară*, мрум. *seară*. REW 7841; DER 7650; DAR 937; DMR 262.

²⁶ Влаш. *păr*, али пл. *pjêrj* (гдје у следећем слогу није *о* или *у* него *и*) *sa je* према тач. 2.3.1
²⁷ Влаш. *săk*, али f.sg. *săkă* са *a* према тач. 2.3.8. F.pl. *săse* има *ă* мјесто *a* аналогјом према *săk*?

²⁸ Влаш. *văr*, али пл. *vjêrj* (гдје у следећем слогу није *о* или *у* него *и*) *sa je* према тач. 2.3.1

²⁹ Влаш. *păr*, *văr*, али пл. *pjêrj*, *vjêrj* < *vĕrĭ*, *pĕrĭ* са *je* према 2.3.1.

2.3.9. Иза р, v, мјесто *ja* стој влаш. *a* = рум. *a*, арум. *ea*, мрум. *ea*.

Лат. PĪNNAM ‘перо’ > влаш. *pánǎ* f. ‘перо’, pl. *pjéne*, df.sg. *pána*, df.pl. *pjéniḷi*; уп. рум. *pánǎ*, арум. *peánǎ*, мрум. *peánǎ*. REW 6514; DER 6062; DAR 835.

Лат. VĪRIDEM ‘зѐлен’ > **vír(i)diam*³⁰ ‘зѐлѐн’ > влаш. *várzǎ* f.sg.tn. ‘купус’, df.sg. *varza*; уп. рум. *várzǎ*, арум. *veárdzǎ*, мрум. *veárdzǎ*. REW 9367; DER 9137; DAR 1106; DMR 325.

2.4. Лат. *ī* (= ром. и предрум. **i*)

2.4.1. Лат. *ī* > влаш. *i*³¹ = рум. *i*, арум. *i*, мрум. *i*; ROTHE 1957: 9.

Лат. FORMĪSAM ‘мрав’ > влаш. *furṇikǎ* f. ‘мрав’, pl. *furṇís*, df.sg. *furṇika*, df.pl. *furṇísiḷi*; уп. рум. *furnică*, арум. *furnígǎ*, мрум. *furnígǎ*. REW 3445; DER 3534; DAR 481; DMR 133.

2.4.2. Иза с, g, r, v, мјесто *ji* стоји влаш. *i*.

Лат. ERĪCIUM ‘јеж’ > влаш. *ariś* m.sg.tn. ‘јеж’, df.sg. *ariśu*; уп. рум. *arici*, арум. *aričǐi*, мрум. msg. *arítš*. REW 2897; DER 404; DAR 140; DMR 27.

Лат. GINGĪVAM ‘дѐсни’ > влаш. *zinžije* f. ‘дѐсни’, pl. *zinžij*, df.sg. *zinžija*, df.pl. *zinžijli*; уп. рум. *gingie*, арум. *dzindzie*. REW 3765; DER 3769; DAR 434.

Лат. VĪNEAM ‘виноград’ > влаш. *vije* f.sg.tn. ‘виноград; лоза’, df.sg. *vija*; уп. рум. *vie*, арум. *ayíne*, мрум. *vinǎ*. REW 9350; DER 9241; DAR 67; DMR 327.

2.4.3. Али, влаш. *ji* > *ǐ* у:

Лат. SĪC ‘тако’ > влаш. *šǐ* conj. ‘и; такође’; уп. рум. *și*, арум. *și*, мрум. *ši*. REW 7892; DER 7763; DAR 1005; DMR 284.

2.4.4. Иза з, лат. *ī* > влаш. *ǐ* = рум. *i*, арум. *î*, мрум. *i*.

Лат. DICŌ ‘казати, рећи’ > влаш. *zǐk* pr.lsg. ‘казати, рећи’, 3sg. *zǐše*, 1pl. *zǐšém*; уп. рум. *zic*, арум. *dzíc*, мрум. *zic*. REW 2628; DER 9491; DAR 435; DMR 338.

Лат. URĪSAM ‘коприва’ > **urdīcam*³² > влаш. *urzǐkǎ* f. ‘коприва’, pl. *urzǐś*, df.sg. *urzǐka*, df.pl. *urzǐsiḷi*; уп. рум. *urzikǎ*, арум. *urdzicǎ*, мрум. *urdzicǎ*. REW 9090; DER 9098; DAR 1088; DMR 318.

Исто вриједи за секундарно лат. *ī* (od *i*).

Лат. DIEM ‘дан’ > **dī(v)am*³³ > влаш. f. *zǐ* / *zǐo* ‘дан’, pl. *zǐle*, df.sg. *zǐua*, df.pl. *zǐliḷi*; уп. рум. *zi*, арум. *dziúǎ*. REW 2632; DER 9489; DAR 436.

2.4.5. Иза с, лат. *ī* > влаш. *ǎ* = рум. *i*, арум. *î*, мрум. *o*.

Лат. SUBTĪLEM ‘мршав’ > влаш. *supcǎre* ‘мршав’, pl. *supcǎrj*; уп. рум. *subțire*, арум. *supțire*, мрум. fsg. *subtsóri* / *subtsóri*. REW 8399; DER 8305; DAR 993; DMR 279.

2.4.6. Између с и n, мјесто *ǎ* стоји влаш. *ǐ* = рум. *â*, арум. *î*.

Лат. **capitīnam* ‘главица’ > влаш. *kǐracǐnǎ* f. ‘главица (sc. купуса)’, pl. *kǐracǐn*, df.sg. *kǐracǐna*, df.pl. *kǐracǐniḷi*; уп. рум. *căpățână*, арум. *căpițînǎ*. REW 1668; DER 1408; DAR 270.

³⁰ Уп. ит. *verdza* (Венеција) ‘зѐлѐн’.

³¹ Влаш. *nʹ* > *ŋ*.

³² Уп. ит. дијал. *ordika* (Калабрија) ‘коприва’.

³³ Уп. ит. *-dī*, фр. *-di*, шп. *día*.

2.4.7. Иза почетног *r*, лат. *ī* > влаш. *ĩ* = рум. *â*, арум. *î*, мрум. *o*; ROTHE 1957: 20.

Лат. *rídeō* ‘смијати се’ > **rīdō*³⁴ > влаш. *rīd* pl.1sg. ‘смијати се’, 3sg. *rīđe*, 1pl. *rīđém*; уп. рум. *rád*, арум. *aríd*, мрум. *ród*. REW 7302; DER 7176; DAR 143; DMR 250.

Лат. *rívum* ‘поток; ријека’ > влаш. *rīu* m. ‘поток; ријека’, f.pl. *rīurj*, df.sg. *rīu*, df.pl. *rīurļi*; уп. рум. *râu*, арум. *arīũ*, мрум. *rôu*. REW 7341; DAR 144; DMR 251.

2.5. Лат. *ō* (= ром. **o*, предрум. **o*) и лат. *o* (= ром. и предрум. **o*)

2.5.1. Лат. *o* / *ō* > влаш. *o* = рум. *o*, арум. *o*, мрум. *o*; ROTHE 1957: 10.

Лат. *córnū* ‘рог’ > влаш. *kórn* m. ‘рог’, f.pl. *koárņe*, df.sg. *kórnū*, df.pl. *koárņiļi*;³⁵ уп. рум. *córn*, арум. *córnū*, мрум. *córn*. REW 2240; DER 2428; DAR 307; DMR 77.

Лат. *fócum* ‘огњиште’ > влаш. *fók* m. ‘ватра; врућица’, f.pl. *fókurj*, df.sg. *fóku*, df.pl. *fókurļi*; уп. рум. *fóc*, арум. *fóc*, мрум. *fóc*. REW 3400; DER 3448; DAR 466; DMR 128.

Лат. *rómum* ‘плод’ > влаш. *póm* m. ‘плод’, f.pl. *poámje*, df.sg. *pómu*, df.pl. *poámļi*;³⁶ уп. рум. *póm*, арум. *póm*, мрум. *póm*. REW 6645; DER 6627; DAR 871; DMR 228.

Исто вриједи и за секундарно акцентовано и секундарно лат. *o* (од *ua*).

Лат. *quádrum* ‘четвртаст’ > **códrum* > влаш. *kódru* ‘кришка (sc. хљеба)’, pl. *kódri*; уп. рум. *códru*, арум. *códru* / *códur*, мрум. *códru*. REW 6921; DER 2228; DAR 302; DMR 75.

Лат. **fētíolum* ‘дјетешце’ > **fētíolum* > влаш. *fišór* m. ‘син’, pl. *fišórij*, df.sg. *fišóru*, df.pl. *fišóri*; уп. рум. *feciór*, арум. *fičiór*, мрум. *fišórij*. REW 3273; DER 3302; DAR 455; DMR 127.

2.5.2. Испред *n* и *m*, лат. *o* / *ō* > влаш. *u* = рум. *u*, арум. *u*, мрум. *u*; ROTHE 1957: 14.

Лат. *bónum* ‘добар’ > влаш. m.sg. *bún* ‘добар’, f.sg. *búnǎ*, m.pl. *bún*, f.pl. *búnj*; уп. рум. *bún*, арум. *bún*, мрум. *bún*. REW 1208; DER 1201; DAR 227; DMR 48.

Лат. *corónam* ‘вијенац; круна’ > **konónam* > влаш. *kunúnǎ* f. ‘вијенац’, pl. *kunúnj*, df.sg. *kunúna*, df.pl. *kunúnij*; уп. рум. *cunúnǎ*, арум. *curúnǎ*. REW 2245; DER 2683; DAR 341.

Лат. *móntem* ‘брдо’ > влаш. *múnce* f. ‘брдо’, pl. *múnc*, df.sg. *múnca*, df.pl. *múnclj*; уп. рум. *múnte*, арум. *múnte*, мрум. *múnti*. REW 5664; DER 5498; DAR 714.

Лат. *nómen* ‘име’ > влаш. *númje* / *núme* m.sg.tn. ‘име’, df.sg. *númiļi*; уп. рум. *núme*, арум. *núme* / *númnǎ*, мрум. *númi*. REW 5949; DER 5377; DAR 788; DMR 209.

2.5.3. Пред слогом са *ǎ*, *a*, *e*, лат. *o* / *ō* > влаш. *oa* = рум. *oa*, арум. *oa*, мрум. *oa* / *ua*-; ROTHE 1957: 15.

³⁴ Уп. ит. *ridere* ‘смијати се’.

³⁵ Влаш. *kórn*, али pl. *koárņe* са *oa* према тач. 2.5.3.

³⁶ Влаш. *póm*, али pl. *poámje* са *oa* према тач. 2.5.3.

Лат. CŌSTAM ‘ребро’ > влаш. *koáštǎ* f.sg.tn. ‘ребро’, df.sg. *koásta*; уп. рум. *coáštǎ*, арум. *coáštǎ*, мрум. *coáštǎ*. REW 2279; DER 2192; DAR 301; DMR 74.

Лат. NŌSTEM ‘ноћ’ > влаш. *noápc̥e* f. ‘ноћ’, pl. *niópc̥e*, df.sg. *noápc̥a*, df.pl. *niópc̥ǎli*;³⁷ уп. рум. *noápte*, арум. *noápte*, мрум. *noápti*. REW 5973, DER 5704; DAR 777; DMR 207.

Лат. ŐLLAM ‘ћуп’ > влаш. *oálǎ* f. ‘лонац’, pl. *oále*, df.sg. *oála*, df.pl. *oáliḷi*; уп. рум. *oálǎ*, арум. *oálǎ*, мрум. *uálǎ*. REW 6059; DER 5747; DAR 801; DMR 311.

Лат. ŐVEM ‘овца’ > влаш. *oáje* f. ‘овца’, pl. *uój*, df.sg. *oája*, df.pl. *uójli*;³⁸ уп. рум. *oáie*, арум. *oáie*, мрум. *uájiǎ*. REW 6127; DER 5746; DAR 801; DMR 311.

Лат. RŌTAM ‘точак’ > влаш. *roátǎ* f. ‘точак’, pl. *roc*, df.sg. *roáta*, df.pl. *rocǎli*;³⁹ уп. рум. *roátǎ*, арум. *aroátǎ*, мрум. *roátǎ*. REW 7387; DER 7223; DAR 149; DMR 250.

Лат. SŌLEM ‘сунце’ > влаш. *soáre* m.sg.tn. ‘сунце’, df.sg. *soáriḷi*; уп. рум. *soáre*, арум. *soáre*, мрум. *soári*. REW 8059; DER 7951; DAR 961; DMR 269.

Исто вриједи и за секундарно лат. о (од AU, U).

Лат. CĀUDAM ‘реп’ > CŌDAM > влаш. *koádǎ* f. ‘реп’, pl. *kuóz*, df.sg. *koáda*, df.pl. *koázli*;⁴⁰ уп. рум. *coádǎ*, арум. *coádǎ*, мрум. *coádǎ*. REW 1774; DER 2186; DAR 299; DMR 73.

Лат. AUTŪMNA (TĒMPORA?) ‘јесење доба’ > **autómna* > влаш. *toámnǎ* f.sg.tn. ‘јесен’, df.sg. *toámnǎ*; уп. рум. *toámnǎ*, мрум. *toámnǎ*. REW 812; DER 8795; DMR 295.

2.5.4. На почетку ријечи, лат. о / ō > влаш. *uo* = рум. *o*, арум. *o*, мрум. *uo*.

Лат. (H)ŌMŌ⁴¹ ‘човјек’ > влаш. *uót* m. ‘човјек’, df.sg. *uótu*;⁴² уп. рум. *ót*, арум. *ót*, мрум. *uót*. REW 4170; DER 5873; DAR 806; DMR 316.

Лат. ŐS ‘кост’ > ŐSSUM⁴³ > влаш. *uós* m.sg. ‘кост’, f.pl. *oásǎ*, df.sg. *uósu*, df.pl. *oásǎli*;⁴⁴ уп. рум. *ós*, мрум. *uós*. REW 6114; DER 5938; DAR 809; DMR 316.

Лат. ŐVUM ‘јaje’ > влаш. *uóu* m.sg. ‘јaje’, f.pl. *oáo*, df.sg. *uóu*, df.pl. *oáuǎli*;⁴⁵ уп. рум. *óu*, арум. *óu*, мрум. *uóu*. REW 6128; DER 5982; DAR 809; DMR 316.

2.6. Лат. u / ū (= ром. *o и *u, предрум. *u)

2.6.1. Лат. u / ū > влаш. *u* = рум. *u*, арум. *u*, мрум. *u*; ROTHE 1957: 11.

Лат. LŪNAM ‘мјесец’ > влаш. *lúnǎ* f. ‘мјесец’;⁴⁶ pl. *lún*, df.sg. *lúna*, df.pl. *lúniḷi*; уп. рум. *lúnǎ*, арум. *lúnǎ*, мрум. *lúnǎ*. REW 5163; DER 4945; DAR 642; DMR 175.

³⁷ Влаш. *noápc̥e*, али pl. *niópc̥e* са о према тач. 2.5.1 (Pl. **nópc̥e* > *niópc̥e* аналогично према *oa* у sg. *noápc̥e*).

³⁸ Влаш. *oáje*, али pl. *uój* са *uo* према тач. 2.5.4.

³⁹ Влаш. *roátǎ*, али pl. *roc* са о према тач. 2.5.1.

⁴⁰ Влаш. *koádǎ*, али pl. *kuóz* са о према тач. 2.5.1. (Pl. **kóz* > *kuóz* аналогично према *oa* у sg. *koádǎ*).

⁴¹ Лат. *hómō*, не *hómīnem*; уп. ит. *uoto* ‘човјек’.

⁴² Плурал је *oátin*, df. *oátini*, од секундарног лат. *hómīn-ī*.

⁴³ Уп. ит. *osso*, сард. *ossu*, шп. *hueso*, све ‘кост’.

⁴⁴ Влаш. *uós*, али pl. *oásǎ* са *oa* према тач. 2.5.3.

⁴⁵ Влаш. *uóu*, али pl. *oáo* (< *oáuǎ*) са *oa* према тач. 2.5.3.

⁴⁶ Лат. *lúna* је ‘мјесец на небу’, а влаш. *lúnǎ* ‘мјесец на небу’ и ‘календарски мјесец’ (словенски утицај).

Лат. LŪPUM ‘вук’ > влаш. *lúp* m. ‘вук’, pl. *lúpj*, df.sg. *lúpu*, df.pl. *lúpi*; уп. рум. *lúp*, арум. *lúp*, мрум. *lúp*. REW 5173; DER 4984; DAR 644; DMR 175.

Лат. ŪNCTUM ‘маст’ > влаш. *únt* m.sg.tn. ‘млијечна маст’, df.sg. *úntu*; уп. рум. *únt*, арум. *úmtu*, мрум. *únt*. REW 9057; DER 9067; DAR 1083; DMR 315.

Лат. ÚRSUM ‘медвјед’ > влаш. *úrs* m. ‘медвјед’, pl. *úrš*, df.sg. *úrсу*, df.pl. *úršă*; уп. рум. *úrs*, арум. *úrсу*. REW 9089; DER 9093; DAR 1093.

2.7. Лат. АЕ (= секундарно ром. и предрум. *e)⁴⁷

2.7.1. На почетку ријечи, лат. АЕ > влаш. *je* = рум. *ie*, арум. *ie*, мрум. *je*,⁴⁸ ROTHE 1957: 9.

Лат. (H)ĀEDUM ‘jare’ > влаш. *jéd* m. ‘jare’, pl. *jéz*, df.sg. *jédu*, df.pl. *jéză*; уп. рум. *iéd*, арум. *íéd*, мрум. *ǰéd*. REW 3974; DER 4275; DAR 572; DMR 154.

2.7.2. Пред слогом са *ă*, *a*, лат. АЕ > влаш. *a* = рум. *ea*, арум. *ea*, мрум. *ea*.⁴⁹

Лат. SĀERAM ‘lǔk’ > влаш. *śápă* f. ‘lǔk’, pl. *śépj*, df.sg. *śápa*, pl. *śépiǰi*;⁵⁰ уп. рум. *ceápă*, арум. *ţeápă*, мрум. *tseápă*. REW 1817; DER 1612; DAR 1068; DMR 307.

2.8. Лат. АУ

2.8.1 Лат. АУ > влаш. *au* = рум. *au*; ROTHE 1957: 11.

Лат. ĀURU ‘злато’ > влаш. *áur* m.sg.tn. ‘злато’, df.sg. *áuru*; уп. рум. *áur*. REW 800; DER 534.

3. ЗАКЉУЧАК

3.1. Влаш. *a* постаје:

3.1.1 од лат. А / ā (= ром. и предрум. *a), в. тач. 2.1.1 и 2.1.2;

3.1.2 од лат. ē / i (= ром. и предрум. *e), иза с, г, s, в. тач. 2.3.8;

3.1.3 од лат. ē / i (= ром. и предрум. *e), иза р, v, в. тач. 2.3.9;

3.1.4 од лат. АЕ (= ром. и предрум. *e), пред слогом са *ă*, *a*, в. тач. 2.7.2.

3.2. Влаш. *ja* постаје:

3.2.1 од лат. А / ā (= ром. и предрум. *a), иза сL и GL, в. тач. 2.1.7

3.2.2 од лат. е (= ром. и предрум. *e), пред слогом са *ă* или *a*, в. тач. 2.2.5 и 2.2.6;

3.2.3 од лат. ē / i (= ром. и предрум. *e), пред слогом са *ă*, *a*, *e*, в. тач. 2.3.7.

3.3. Влаш. *ă* постаје:

3.3.1 од лат. А / ā (= ром. и предрум. *a), испред NE и nĪ, в. тач. 2.1.4;

3.3.2 од лат. А / ā (= ром. и предрум. *a), испред nC и mC, в. тач. 2.1.5;

3.3.3 од лат. е (= ром. и предрум. *e), иза з, в. тач. 2.2.3;

3.3.4 од лат. ē / i (= ром. и предрум. *e), иза в, р, s, v, а пред слогом са о или u, в. тач. 2.3.3;

3.3.5 од лат. ī (= ром. и предрум. *i), иза с, в. тач. 2.4.5.

⁴⁷ В. тач. 2.2.

⁴⁸ Уп. тач. 2.2.4.

⁴⁹ Уп. тач. 2.2.5.

⁵⁰ Влаш. *śápă*, али pl. *śépj* са е; уп. тач. 2.2.8.

- 3.4. Влаш. *e* постаје:
- 3.4.1 од лат. *ā* / *ā* (= ром. и предрум. **a*), иза за *CL* и *GL*, а пред слогом са *e, i*, в. тач. 2.1.8;
- 3.4.2. од лат. *e* (= ром. и предрум. **e*), иза *c, g*, в. тач. 2.2.2;
- 3.4.3. од лат. *e* (= ром. и предрум. **e*), иза *z*, а пред слогом са *e*, в. тач. 2.2.8;
- 3.4.4. од лат. *ē* / *i* (= ром. и предрум. **e*), иза *r*, в. тач. 2.3.2.
- 3.5. Влаш. *je* / *je* постаје:
- 3.5.1 од лат. *e* (= ром. и предрум. **e*), в. тач. 2.2.1 и 2.2.4;
- 3.5.2 од лат. *e* (= ром. и предрум. **e*), пред слогом са *e*, в. тач. 2.2.7;
- 3.5.3 од лат. *ē* / *i* (= ром. и предрум. **e*), в. тач. 2.3.1.
- 3.6. Влаш. *i* постаје:
- 3.6.1 од почетног лат. *a* (= ром. и предрум. **a*), испред *n*, в. тач. 2.1.6;
- 3.6.2 од лат. *e* (= ром. и предрум. **e*), испред *n*, в. тач. 2.2.10;
- 3.6.3 од лат. *ē* / *i* (= ром. и предрум. **e*), између *c, g* или *v* и *n*, в. тач. 2.3.5;
- 3.6.4 од лат. *ī* (= ром. и предрум. **i*), иза *c, g, r, v*, в. тач. 2.4.2.
- 3.7. Влаш. *ī* постаје:
- 3.7.1 од лат. *ā* / *ā* (= ром. и предрум. **a*), испред *na, nu*, в. тач. 2.1.3;
- 3.7.2 од лат. *e* (= ром. и предрум. **e*), између *c* и *n*, в. тач. 2.2.11;
- 3.7.3 од лат. *ē* / *i* (= ром. и предрум. **e*), иза *f* или испред *nc*, а пред слогом са *o* или *u*, в. тач. 2.3.6;
- 3.7.4 од лат. *ī* (= ром. и предрум. **i*), иза *š*, у моносилабичким ријечима, в. тач. 2.4.3;
- 3.7.5 од лат. *ī* (= ром. и предрум. **i*), иза *z*, в. тач. 2.4.4;
- 3.7.6. од лат. *ī* (= ром. и предрум. **i*), између *c* и *n*, в. тач. 2.4.6;
- 3.7.7 од лат. *ī* (= ром. и предрум. **i*), иза почетног *r*, в. тач. 2.4.7.
- 3.8. Влаш. *ji* постаје:
- 3.8.1 од лат. *e* (= ром. и предрум. **e*), између *d, l, t* и *nc* или *mc*, в. тач. 2.2.12;
- 3.8.2 од лат. *ē* / *i* (= ром. и предрум. **e*), испред *n* и *nc*, в. тач. 2.3.4;
- 3.8.3 од лат. *ī* (= ром. и предрум. **i*), в. тач. 2.4.1.
- 3.9. Влаш. *o* постаје:
- 3.9.1 од лат. *o* / *ō* (= ром. **o* и **o*, предрум. **o*), в. тач. 2.5.1.
- 3.10. Влаш. *u* постаје:
- 3.10.1 од лат. *o* / *ō* (= ром. **o* и **o*, предрум. **o*), испред *n* и *m*, в. тач. 2.5.2;
- 3.10.2 од лат. *u* / *ū* (= ром. **o* и *u*, предрум. **u*), в. тач. 2.6.1.
- 3.11. Влаш. *oa* постаје:
- 3.11.1 од лат. *o* / *ō* (= ром. **o* и **o*, предрум. **o*), пред слогом са *ǎ, a, e*, в. тач. 2.5.3.
- 3.12. Влаш. *au* постаје:
- 3.12.1 од лат. *au*, в. тач. 2.8.1.
- 3.13. Влаш. *uo* постаје:
- 3.13.1 од почетног лат. *o* / *ō* (= ром. **o* и **o*, предрум. **o*), в. тач. 2.5.4.

Од тога, другачији исход него у румунском показује:

1. тач. 2.1.2, лат. а > влаш. *ă*, рум. *a*, нпр. *lăkiră-mă-lăcrimă, măj-măj*;
2. тач. 2.1.4, лат. а / ā > влаш. *ă*, рум. *âi*, нпр. *kăŋe-căine, măŋe-măine*;
3. тач. 2.1.5, лат. а / ā > влаш. *ă*, рум. *â*, нпр. *kămp-cămp, prănz-prănz*;
4. тач. 2.2.3, лат. е > влаш. *ă*, рум. *e*, нпр. *Dumnezeu-dumnezeu*;
5. тач. 2.2.11, лат. е > влаш. *î*, рум. *i*, нпр. *cîn-țin*;
6. тач. 2.2.12, лат. е > влаш. *î*, рум. *i*, нпр. *cîmp-tîmp, lînce-lînte*;
7. тач. 2.3.1, лат. ē / i > влаш. *je / ĵe*, рум. *e*, нпр. *lémn-lémn, ŋegru-négru*;
8. тач. 2.3.4, лат. ē / i > влаш. *î*, рум. *i*, нпр. *lîmbă-lîmbă, plîn-plîn*;
9. тач. 2.4.1, лат. ī > влаш. *î*, рум. *i*, нпр. *furnică-furnică*;
10. тач. 2.4.3, лат. ī > влаш. *î*, рум. *i*, нпр. *șî-șî*;
11. тач. 2.4.4, лат. ī > влаш. *î*, рум. *i*, нпр. *zîk-zîc*;
12. тач. 2.4.5, лат. ī > влаш. *ă*, рум. *i*, нпр. *supcăre-subțire*;
13. тач. 2.5.4, лат. о / ō > влаш. *uo*, рум. *o*, нпр. *uóm-óm, uou-ou*.

СКРАЋЕНИЦЕ

| | |
|----------|-------------------------|
| арум. | арумунски |
| влаш. | влашки |
| дијал. | дијалекатски |
| ит. | италијански |
| лат. | латински |
| мрум. | мегленорумунски |
| ром. | романски |
| порт. | португалски |
| предрум. | предрумунски |
| рум. | румунски |
| сард. | сардинијски |
| фр. | француски |
| шп. | шпански |
| adv. | <i>adverbium</i> |
| conj. | <i>conjunctio</i> |
| df. | <i>definitivum</i> |
| f. | <i>femininum</i> |
| m. | <i>masculinum</i> |
| nom. | <i>nominativus</i> |
| num. | <i>numerale</i> |
| pl. | <i>plurale</i> |
| pr. | <i>praesens</i> |
| sg. | <i>singulare</i> |
| sg.tn. | <i>singulare tantum</i> |
| subj. | <i>subjunctivus</i> |
| voc. | <i>vocativus</i> |

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Лигорио, Орсат. Дифтонгација у далматороманским реликтима латинског суфикса -*ellu*, -*a*. (Из балканског латинитета XII). *Јужнословенски филолоџ* 74/1 (2018): 31–59.

*

- DAR: Tache Papahagi. *Dicționarul dialectului aromîn*. Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1963.
- DER: Alejandro Cioranescu. *Diccionario etimológico rumano*. Madrid – Tenerife: Gredos, 1966.
- DMR: Theodor Capidan. *Meglenoromânii III : Dicționar meglenoromân*. București: Cultura națională, 1935.
- HUȚANU, Monica, Annemarie SORESCU-MARINKOVIĆ. Changing the Linguistics Landscape: Vlach Romanian in Eastern Serbia. *Teme* 67/1 (2023): 69–86.
- REW: Wilhelm Meyer-Lübke. *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: C. Winter, 1935³.
- ROTHER, Wolfgang. *Einführung in die historische Laut-und Formenlehre des Rumänischen*. Halle: Niemeyer, 1957.
- СКОК, Petar. *Osnovi romanske lingvistike*. Sv. 1. Zagreb: Naklada školskih knjiga i tiskarnica Banovine Hrvatske u Zagrebu, 1940.

Orsat Ligorio

DEVELOPMENT OF STRESSED VOWELS
IN THE WALLACHIAN VERNACULAR OF BOR AND MAJDANPEK

S u m m a r y

This paper outlines the evolution of stressed *a*, *ă*, *e*, *i*, *ĩ*, *o*, *u* in Wallachian, a variety of Romanian spoken in Eastern Serbia. Based on data obtained by fieldwork, it is established that: 1. Wallachian *a* can be traced back to Latin \tilde{a} , \tilde{e} / i , $\text{AE} = \text{Romance } *a, *e, *e;$ 2. Wallachian *ă* back to Latin \tilde{a} , \tilde{e} , \tilde{e} / i , $\tilde{e} = \text{Romance } *a, *e, *e, *i;$ 3. Wallachian *e* back to Latin \tilde{a} , \tilde{e} , $\tilde{e} / i = \text{Romance } *a, *e, *e;$ 4. Wallachian *i* back to Latin \tilde{a} , \tilde{e} , $\tilde{e} / i, \tilde{e} = \text{Romance } *a, *e, *e, *i;$ 5. Wallachian *ĩ* back to Latin \tilde{a} , \tilde{e} , $\tilde{e} / i, \tilde{e} = \text{Romance } *a, *e, *e, *i;$ 6. Wallachian *o* back to Latin $o / \tilde{o} = \text{Romance } *o / *o;$ 7. Wallachian *u* back to Latin $o / \tilde{o}, \tilde{u} = \text{Romance } *o / *o, *o / *u$. The outline also includes the evolution of soft vowels, diphthongs, and diphthong-like segments (*ja, je /^je, /i, oa, au, uo*). It is established that: 8. Wallachian *ja* can be traced back to Latin \tilde{a} , \tilde{e} , $\tilde{e} / i = \text{Romance } *a, *e, *e;$ 9. Wallachian *je /^je* back to Latin \tilde{e} , $\tilde{e} / i = \text{Romance } *e, *e;$ 10. Wallachian */i* back to Latin \tilde{e} , $\tilde{e} / i, \tilde{e} = \text{Romance } *e, *e, *i;$ 11. Wallachian *oa* back to Latin $o / \tilde{o} = \text{Romance } *o / *o;$ 12. Wallachian *au* back to Latin $\text{AU};$ 13. Wallachian *uo* back to Latin $o / \tilde{o} = \text{Romance } *o / *o$. This paper is the first in a series of three dedicated to a better understanding of Wallachian. The subsequent two will outline the evolution of unstressed vowels and consonants.

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за класичне науке
Чика Љубнина 18–20, 11000 Београд, Србија
orsat.ligorio@gmail.com

(Примљено: 15. априла 2024;
прихваћено: 20. маја 2024)